

Fonologi:
Språkets ljud

Hur låter svenska?

- Melodisk
- Många vokaler
(typiskt: ä / ö / å)
- Låååånga
vokaaaaler

- Ett **fonem** betyder ingenting.
- Ett fonem är en byggsten i ett ord med betydelse. (utbytestestet)
- Den minsta betydelse**skiljande** enheten i språket
- OBS: blanda **inte** ihop ett fonem med en bokstav!

Fråga:
Hur många vokalfonem har svenska?

Ljud som bygger betydelse

vokalfonem	exempelord	vokalfonem	exempelord
Långt i	vin	Kort i	vinn
Långt e	fel	Kort e	men
Långt ä	väg	Kort ä	vägg
Långt ö	lös	Kort ö	löss
Långt o	bot	Kort o	bott
Långt å	gå	Kort å	gått
Långt a	mat	Kort a	matt
Långt y	sy	Kort y	sytt
Långt u	bus	Kort u	buss

Fonemen i svenska

vokaler

tonlösa

Konsonant-fonem	exempelord
p-ljud	par
t-ljud	tog
k-ljud	kul
f-ljud	fin
sj-ljud	skjuta, skida
h-ljud	hög
s-ljud	sol
tj-ljud [ç]	tjuta, köpa

tonande

Konsonant-fonem	exempelord
b-ljud	bar
d-ljud	dog
g-ljud	gul
v-ljud	vin
m-ljud	mat
n-ljud	natt
j-ljud	jaga, hjul, ljus, gift, göra
ng-ljud	sång
l-ljud	lat
r-ljud [R] eller [r]	ro

Fonemen i svenska

konsonanter, utan retroflexer

retroflexer: tonande

Konsonant-fonem	exempelord
rd-ljud	bord
rl-ljud	karl
rn-ljud	barn
rs-ljud	korsning
rt-ljud	kort

Fonemen i svenska

konsonanter: retroflexer

- OBS!
- g
- k + e i y ä ö
- sk

gymnastik / gå

kemi / ko

sköta / ska

Uttal och stavning

- vilka ord börjar på [j]?

göra gäst god gul ge gift djup ljus

- vilka ord börjar på [ç]?

kära kille köra tjej sju Kina skina

- vilka ord börjar på [sj]?

sju skiva skära schema skidor stjäl spjut

Vilka ord börjar på...

- Två ord kan innehålla samma fonem men ändå ha olika betydelser beroende på **betoning**:

Jämför:

<i>planet</i>	-	<i>planet</i>
<i>modern</i>	-	<i>modern</i>
<i>banan</i>	-	<i>banan</i>

- *Betoningen är också ett slags fonem.*
- Skillnaden: läggs på hela *stavelsen*
- Detta kallas för **prosodem**

Betoning

- Ett ord har **en** eller **två** betonade stavelser, aldrig mer
- **en** betonad stavelse
 - grundord med en stavelse
 - t ex *stol*
 - grundord med ett obetonat prefix
 - t ex *förstå*
 - grundord med ett obetonat suffix
 - t ex *talade*
 - grundord med ett obetonat prefix och ett obetonat suffix
 - t ex *betalade*
 - ord med ett betonat suffix som bär hela ordets betoning
 - t ex *telefon, garage, balkong*

Betoning

- vanliga betonade prefix
 - av-, er-, in-, miss-, o-, ut-
- vanliga obetonade prefix
 - be-, för-
- vanliga betonade suffix
 - -bar, -dom, -het, -skap
- vanliga betonade suffix som tar hela ordets betoning
 - -fon, -age, -log, -graf, -tion, -sion, -ri
- vanliga obetonade suffix
 - -are, -ar, -or, -er, -ning, -te, -de

Betoning

- två betonade stavelser
 - ett grundord med ett betonat prefix
 - t ex *avtal, ingång, utgång, ogift*
 - ett grundord med ett betonat suffix
 - t ex *vänskap, kärlek, svårighet*
 - ett grundord med ett betonat prefix och suffix
 - t ex *erfarenhet*
 - sammansättningar
 - t ex *textbok, sjukhus*
 - obs t ex *spårvagn + hållplats = **spårvagnshållplats***

Betoning

- trycka
- tryckeri
- matematik
- husbåt
- benämna
- ormen
- vetenskap
- passage
- möjlighet
- övning
- papperskorg
- invandrare
- avgång
- brevbärare

- trycka
- tryckeri
- matematik
- husbåt
- benämna
- ormen
- vetenskap
- passage
- möjlighet
- övning
- papperskorg
- invandrare
- avgång
- brevbärare

Övning

Stryk under vokalen i stavelsen som får huvudbetoning:

- I svenskan är **vokallängd** fonematisk (= betydelseskiljande)

Lång vokal	Kort vokal
Vin	Vinn
Dam	Damm
Bot	bott

- Och i nederländskan?

vokallängd

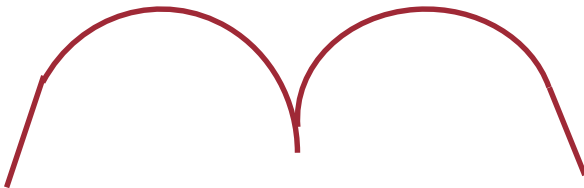
Accent 1

Accent 2

anden

anden

Accent 1

- Polen (landet)
- Stegen (ett steg)
- Buren (en bur)
- Tanken (en tank)
- I stället (ett ställ)

Accent 2

- Pålen (en påle)
- Stegen (en stege)
- Buren (perf. Part. av bära)
- Tanken (en tanke)
- I stället (för)

Det finns ungefär 500 ordpar som är lika i allt förutom melodin.

Accent 1

- Polen (landet)
- Stegen (ett steg)
- Buren (en bur)
- Tanken (en tank)
- I stället (ett ställ)

Accent 2

- Pålen (en påle)
- Stegen (en stege)
- Buren (perf. Part. av bära)
- Tanken (en tanke)
- I stället (för)

Det finns ungefär 500 ordpar som är lika i allt förutom melodin.

- Basregel:

Ord med två eller fler stavelser får accent 2 om betoningen ligger på första stavelsen.

- Stege
- Men inte: polis

Vilka ord får accent 2?

- Verb som slutar på -er (förutom pret., inf.)
 - t.ex. stänger, tycker, ringer
- Substantiv i bestämd form om obestämd form får accent 1 (OBS! också pluralis)
 - T.ex. boken, katten
- Ord med omljud i plural som slutar på -er
 - T.ex. tänder, nätter, böcker
- Förkortningar (substantiv) på -is
 - Dagis, godis, bästis
- Adjektiv som slutar på -isk eller på -re i komparativ
 - Komisk, typisk, magisk
 - Bättre, större, mindre

Undantag

	Akut (1)	Grav (2)
Armen	x	
Barnslig		x
Husdjur		x
Bedöva	x	
Simning		x
Tre	x	
Femma		x
Jättebra		x
Rekord	x	
Sekunder	x	

Övning

Har följande ord accent 1 (akut) eller accent 2 (grav)?

- $Qi^2 Qi^2 qi^1 qi^1$. $Qi^2 qi^1 qi^4 qi^1 qi^4$. $Qi^2 Qi^2 qi^4$.
 $Qi^4 qi^2 qi^1 qi^1$. $Qi^2 qi^2 qi^3$. $Qi^1 qi^1 qi^4$.
 $Qi^3 qi^2 qi^1 Qi^2$. $Qi^2 Qi^2 qi^1 qi^1$. $Qi^4 qi^4 qi^1 Qi^2$.

- Översättning: Gamle Tji (som var i 60-årsåldern och bodde i Tji) hade sju hustrur. Hans hustrur kastade bort hans lackgods. Gamle Tji blev arg, övergav sina sju hustrur och red iväg på en enhörning. De sju hustrurna smågrät och bad honom att stanna i Tji. Gamle Tji övergav sorgset sin vrede och stannade i Tji.

Svenska ≠ kinesiska

**BORK
BORK
BORK**

Ovanligt många

Och låååånga
vokaler

Garnerade med

Dubbeltoppig
tonkontur

McGurk Effect